

Skjøtselsplan for ei slåttemark på Bakkehavntoppen i Oslo kommune.

Bioreg AS Rapport 2014 : 10

BIOREG AS

Rapport 2014:10

Utførende institusjon: Bioreg AS http://www.bioreg.as/	Kontaktpersoner: Finn Oldervik	ISBN-nr. 978-82-8215-273-0
Prosjektansvarlig: Finn Oldervik 6693 Mjosundet Tlf. 71 64 47 68 el. 414 38 852 E-post: finn@bioreg.as	Oppdragsgiver: Fylkesmannen i Oslo og Akershus ved Øystein Røsok	Dato: 30.11.2014
Referanse: Lien Langmo, S. H., Folden, Ø. & Oldervik, F.G. 2014. Skjøtselsplan for ei slåtte­mark på Bakke­havntoppen i Oslo kommune. Bioreg AS rapport 2014 : 10. ISBN; 978-82-8215-273-0.		
Referat: Rapporten beskriver naturverdier og arts­mangfold for ei slåtte­mark på Bakke­havntoppen ved Østensjø. Videre gjør rapporten rede for de skjøtselstiltak som bør settes i verk for å ta vare på de biologiske verdiene som er registrert på lokaliteten.		
4 emneord: Kulturlandskap Naturtype Skjøtsel Slåttemark		

Figur 1. Vi ser sentrale deler nord i lokaliteten. (Foto; Øystein Folden 14.07.2014 ©.)

Innhold

Innhold.....	3
Forord	4
A. Generell del	5
<i>Slåttemarksutforminger på Østlandet</i>	5
<i>Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle slåttemarker</i>	6
B. Spesiell del: (se veiledning til tabellen nederst i dokumentet)	8
Naturtypebeskrivelse Bakkehavntoppen	9
Skjøtselsplan	11
Kilder	12
Ortofoto/kart	12
Bilder	13
Artsliste	16

Forord

I samsvar med ei nasjonal handlingsplan for å ta vare på de gjenværende slåttemarkene i Norge er det tatt initiativ av Fylkesmannen i Oslo/Akershus til å lage skjøtselsplaner for de to fylkene. Det er Øystein Røsok som samordner dette arbeidet. Når det gjelder denne slåttemarkslokaliteten på Bakkehavntoppen, så ble denne oppsøkt 14.07.2014. Både det vi så og skjøtselshistorien til området tilsier at arealet ikke kan regnes som naturtypen slåttemark, men at det kan være gode grunner til å skjøtte den som en slåttemark.

Den aktuelle lokaliteten ligger på et høydedrag sør for Østensjøvannet, ved gården Bakkehavn. I området er det en mosaikk av lauvskogareal, myrer og bekkedrag og en del kulturmark som har vært drifta som åker før det delvis er nedbygd eller lagt brakk.

Skjøtselsplanen for denne lokaliteten har som hovedoppgave å ta vare på kulturmarka som et åpent, grasdekt areal som kan være verdifullt for omliggende naturtypelokaliteter i tillegg til at det vil være attraktivt for befolkningen i nabolaget og andre brukere. Selv om det ikke er påvist spesielle naturverdier på lokaliteten i dag, legger en opp til en skjøtsel som på lang sikt kan gi grunnlag for økt artsrikdom.

Vi vil med dette få takke Fylkesmannen i Oslo/Akershus v/Øystein Røsok for oppdraget og for et godt samarbeid om prosjektet. Så vil vi også rette en takk til Østensjøvannets venner ved Paul Fekjær som velvillig stilte opp og viste oss rundt i området.

Mjosundet i Aure 30. november 2014 Rissa 30. november 2014 Tingvoll 30. november 2011

For Bioreg AS

Finn Gunnar Oldervik

Solfrid Helene Lien Langmo

Øystein Folden

A. Generell del

Slåttemarker er arealer som blir regelmessig slått. Semi-naturlig slåttemark, eller såkalt natureng, er slåttemarker som er formet gjennom rydding og lang tids tradisjonell slått. De er ofte overflatelyddet, men ikke oppdyrket og tilsådd i seinere tid, og ikke eller meget lite gjødslet. De blir slått seint i sesongen. Slåttemarkene blir eller ble gjerne høstbeitet og kanskje også vårbeitet. Hvordan slåttemarkene har vært skjøttet varierer noe fra sted til sted og hvor man er i landet. Slåttemark er urte- og grasdominert og oftest meget artsrik. Den kan være åpen eller tresatt.

Tresatte slåttemarker med styvingstrær som blir høstet ved lauving er i dag meget sjeldne. Slike såkalte lauvenger ble gjerne beitet om våren, slått en gang seint om sommeren og høstbeitet. I tillegg ble greinene på trærne høstet til lauvfôr med et tidsintervall på 5-8 år. I gammel tid spilte også myr en viktig rolle som slåttearealer (slåttemyr). De fleste jordvannsmyrene i Norge har tidligere vært slått, men myrslåtten opphørte i stor grad alt for lenge siden og forekom bare noen få steder fram til slutten av 1950-årene. Gjengroingen av slåttemyr går imidlertid gjerne langsomt så flere myrer bærer i dag likevel fortsatt preg av denne høstingen. Det er registrert få lauvenger og slåttemyrer som fortsatt er i hevd.

De ulike slåttemarkene tilhører våre mest artsrike naturtyper med meget stor betydning også for andre organismer enn karplanter. Rundt 70 prosent av våre dagsommerfugler er for eksempel knyttet til åpen engvegetasjon (særlig urterik slåttemark) og en rekke vadefugler bruker strandenger (slått eller beita) som hekkeområder og rasteplasser ved trekk. I tillegg har slåttemarker stor betydning for mange truete beitemarksopper. Slåttemarker kan ikke erstattes av beitemarker fordi de inneholder vegetasjonstyper og flere arter som ikke opprettholdes av beite. I sammenligning med beitemarker har de høyest artsmangfold per m² og også de største bestandene av flere truete engarter. Gjennom historien har de vært, og vil også i framtiden være, viktige "levende genbanker". I tillegg er de bærekraftige økosystemer som har vært et nøkkelelement i norsk landbruk i tusener av år. I løpet av 1900-tallet har de imidlertid blitt blant våre mest truete naturtyper.

Slåttemarksutforminger på Østlandet

Den store variasjonen i vår slåttemarksvegetasjon i Norge er foreløpig bare delvis kartlagt. I det følgende har vi likevel forsøkt å peke på noen utforminger av slåttemarksvegetasjon som kan sees som karakteriske for Østlandet og dermed gir denne regionen et særskilt forvaltningsansvar. Vi gir også eksempler på noen verdifulle lokaliteter.

Telemark er kjerneområde for søstermarihånd. I Svartdal-Hjartdalbygdene, Seljord og Hjartdal kommuner, finnes flere orkidérike slåttemarker med store søstermarihåndforekomster. Engene kan defineres som flekkgrisøreng (boreal slåtteeng) med arter som småengkall, storblåfjær, marinøkkel, lifiol, skogmarihånd, brudespore, kvitkurle, grønnkurle og stortveblad. I tillegg er vårmarihånd, rødflangre, hjertegras, handmarinøkkel, storengkall og ormetunge registrert i noen av dem. Noe tørrere tjæreblomeng finnes også i Svartdal-Hjartdal med bl.a. søstermarihånd, prestekrage, tiriltunge, hårsveve, rødknapp, flekkmure, marinøkkel, gjeldkarve og engkvein. En viktig slåttemarkslokalitet med en stor søstermarihåndbestand er også registrert i Flesketveit i Tokke. Den boreale slåttemarka (flekkgrisøreng) er skogtraktenes blomsterenger og fine utforminger finnes også bl.a. i Oslo og Akershus på Nordli, Eidsvoll, med innslag av bl.a. grov nattfiol, brudespore, flekkgrisøre, hjertegras, vill-lin og marinøkkel og på Sør-Kringler på Nannestad der det finnes en rekke rødlistede sopparter. Også Rajesetra i Kongsberg kommune i Buskerud har fine slåtteenger med mye søstermarihånd, samt marianøkkelblom, harerug, storblåfjær, flekkgriseøre, dunkjempe og gjeldarve. Veirublmst, sandarve og vanlig marinøkkel er også funnet i tørrenger på Rajesetra.

Østlandets største solblombestand er registrert på Mikkelrud i Aurskog-Høland i Oslo og Akershus. Lokaliteten har vært slått kontinuerlig i ca. 300 år og er meget artsrik med arter som bakkesøte, brudespore, flekkmarihånd,

flekkgrisøre, marinøkkel og rødknapp. En annen meget artsrik lokalitet i Aurskog-Høland er Lysaker. Der vokser bl.a. flekkgrisøre, brudespore, enghaukeskjegg, bakkesøte, vanlig nattfiol, prestekrage og knollerteknapp. På flere av disse lokalitetene finnes den boreale enga (flekkgrisøreenga) i mosaikk med tørr-frisk fattigeng (som også kan være meget artsrik) og/eller skogstorkenebb-ballblomenger (frisk, næringsrik eng). Denne boreale engtypen er frodigere enn flekkgrisøreeng. Dette er fjelltraktenes og Nord-Norges blomsterenger. I sør er de kulturavhengige (først og fremst knyttet til slåttemark) og på sterk tilbakegang. Særlig viktige lokaliteter finnes i den sør-vestligste delen av ballblomens utbredelsesområde for eksempel i Telemark i Svartdal-Hjartdalområdet.

Nevnes bør også Bøenseter i Aremark i Østfold; her vokser bl.a. bakkesøte, stavklokke, marinøkkel, gullkløver, nattfiol, harerug, blåknapp, solblom, enghaukeskjegg og griseblad. Gode insektforekomster med flere nye arter for Norge er også registrert her. I Hedmark finnes flere enger innen Gravberget-området i Våler kommune. Karakteristiske arter for disse engene er småengkall, knollerteknapp, prestekrage, gulaks, karve og harerug samt skogmarihand, hvitbladtistel og ballblom i enkelte friskere partier. Disse engene er fortsatt i hevd ved slått og har ikke blitt gjødslet. I Stange kommune finnes rikere engtyper ved Oppset med bl.a. brudespore, flekkgrisøre, solblom og storblåfjær. Stjerneområder med artsrik frisk fattigeng, boreal slåtteeng og/eller frisk næringsrik eng finnes også i Buskerud i øvre Numedal og Hallingdal. Rygh-setra i Nedre Eiker, som skjøttes av Naturvernforbundet, bør også nevnes.

I Oslofjorden finnes rester av slåttemark på kambrosilur bl.a. på Hovedøya. Her finnes eng (knollmjødurting) som domineres av smaltimotei og har et stort artsmangfold med bl.a. aksveronika, fagerknoppurt, enghavre, gullkløver, bakkeklover og rundskolm. Denne enga har skjøtelsesplan og slås årlig.

En viktig lokalitet med kalkrike tørrenger med arter som dunhavre, hjertegras, marianøkleblom, flekkmure, gjeldkarve, flekkgrisøre og gulmaure finnes i Telemark, på Marker-gårdene i Skien. Viktige dunhavreenglokaliteter finnes også i sentrale fjellstrøk. Slåttemarkene i Vågå i Oppland var eksempel på det med karakteristiske arter som bitterblåfjær, blåmjelt, fjellnøkleblom, marinøkkel, bakkesøte og brudespore (Norderhaug 1988). Restenger av denne typen er viktige å ivareta. På kambrosiluren i dalførene fantes det tidligere knoppurteng, men de fleste av disse kalktørrengene har forsvunnet. En av de viktigste gjenværende kalktørrengene på Østlandet finnes på Gile, Østre Toten. Den er artsrik med arter som markmalurt, dragehode, bakkestarr, smånøkkel og mange rødlistete arter av beitemarkssopp.

Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle slåttemark

Skjøtsel

Beste måten å skjøtte ei gammel artsrik eng på, er å følge opp den tradisjonelle driftsforma, uten gjødsel og med sein slått. Det tradisjonelle slåttetidspunktet har variert noe fra sted til sted avhengig av klima og høyde over havet. Derfor er det viktig å finne ut hva som har vært vanlig på den aktuelle lokaliteten eller i nærområdet fra gammelt av. Slått før 10. juli var imidlertid meget sjeldent!

En bør benytte lett redskap (ljå, tohjuls slåmaskin eller lettere traktor der det er mulig). Graset må bakketørkes/ev.hesjes før det fjernes. Bakketørringa viktig for at frøa til engartene både skal få modne ferdig og bli liggende igjen på enga når høyet samles sammen og kjøres vekk.

Enkelte steder har engene i tillegg vært beitet, enten vår eller høst eller begge deler. Bare beiting kan imidlertid ikke erstatte slått, men er det eneste mulighet for skjøtsel i en periode, er storfebeiting det mest skånsomme. De velger ikke ut "godbitene" slik sauene gjør. Beitepresset må i tilfelle ikke være for stort, og en må vente seg noe manuell etterrydding. Der en har tidligblomstrende arter som til eksempel søstermarihand er det særlig viktig at en unngår vårbeite.

Restaurering

Når det gjelder restaurering av enger som er i gjengroing og utvidelse av eksisterende slåtteareal er det viktig å ikke sette i gang med mer omfattende restaurering enn det en greier å følge opp med skjøtsel i ettertid.

Dersom det er mange delfelt som skal restaureres, kan det være lurt å ta det trinnvis over flere sesonger. Slik blir det mer overkommelig, og en får en følelse med hvor omfattende de ulike tiltaka er, og hva en kan forvente å få gjennomført per sesong.

Hogst/grovrydding bør helst gjennomføres på frossen og gjerne bar mark, dette for å unngå skader på undervegetasjonen og er samtidig lettvinnt for å få så lav stubbe som mulig. Rydding i snø kan være noe mer tungvint, mindre busker og oppslag kan også ryddes på sommeren når det er tørt og mye av biomassen er samlet i bladene.

I slåtteeenger som *ikke* har vært tresatt er det ikke noe poeng å sette igjen noe særlig med trær. Gamle styvingstre må imidlertid spares. Et og annet lauvtre med fin og vid krone kan og få stå. All gran/furu og fremmede treslag (eksempelvis platanlønn) bør fjernes.

Etter hogst er det spesielt viktig at alt ryddeavfall, kvist, stubber og lignende blir samla sammen og brent på egne steder, og aller helst frakta ut av området. Dette for å unngå unødig oppgjødsling. Ryddeavfall som ligger spredd utover vil elles fort føre til ny dominans av uønska rask- og storvoksen konkurransesterk vegetasjon. Oppflising og spredning av flis i området er av samme grunn ikke å anbefale.

Gjenstående biomasse vil ta opp noe av næringen som frigjøres fra de døde røttene til trær og busker som har blitt ryddet vekk. Dette gir en gjødselseffekt som lett forårsaker oppvekst av uønska nitrogenkrevende arter (som for eksempel bringebær, brennesle). Gradvis gjenåpning er derfor viktig. Gjødslingseffekten sammen med økt lysinnstråling fører gjerne også til en del etterrenning. Det er mest effektivt å slå lauvrenningene i juli, når det er minst energi samla i rotsystemet. Dette faller normalt sammen med slåttetidspunktet. Det kan likevel være nødvendig å rydde lauvrenninger flere ganger utover i første sesongen, og i tillegg året etter.

Osp og or sprer seg ved rotskot, og rydding kan i mange tilfelle føre til utstrakt renning. Disse kan det derfor lønne seg å ringbarke (sokke). Det bør da skjæres et fem cm bredt band rundt treet nedanfor nederste greina. Det er viktig at snittet er så dypt at all barken forsvinner, slik at transporten av næringsstoff helt sikkert er brutt. Det er lettest å ringbarke om våren. Etter tre sommere må de døde trea fjernes.

Stubber må kappes helt ned til bakken, enten i forbindelse med hogsten eller ved etterrydding på barmark. Større stubber vil gå raskere i forråtning om en skiller barken fra veden med et spett eller lignende, og så stapper jord i mellom. Med unntak av osp og or kan en også unngå renninger på denne måten. Dette kan til eksempel være aktuelt i kanter som hindrer lysinnstråling til slåttemarka.

Problemarter som bringebær- og rosekratt, brennesle, mjøduert eller liknende går normalt ut ved slått, men kan være avhengig av slått flere ganger per sesong i begynnelsen med ljà eller krattrydder. Ev. felt med einstape (bregne) bør slås ned med kjepp (ikke skjæres ned). På denne måten fortsetter bregna med å transportere næring fra røttene, og utarmer så rotsystemet sitt. Den bør så fjernes på høsten.

For mer utfyllende om skjøtsel, restaurering og hevd, se:

Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker som finnes på DNS hjemmesider: <http://www.miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/Publikasjoner-fra-DirNat/Annet/Skjotselsboka/>

B. Spesiell del: (se veiledning til tabellen nederst i dokumentet)

Historiske bilder

I tidsskriftet som Østensjøvannets venner utgir, Sothøna, Nr. 34 – november 2007 – årgang 18, finnes et par bilder fra området knyttet til Bakkehavns historie. Et av bildene er fra 1950, og viser et landskap der arealene på vestsida av lokaliteten er åker. Rett vest for lokaliteten ser det ut til å være beitemark. Et annet bilde fra 1939 er tatt omtrent fra nordspissen av lokaliteten mot gårdstunet og vi kan se en kornåker mellom lokaliteten og tunet på Bakkehavn. Det finnes også et bilde som viser pløying med to hester en gang på 1950-tallet på Bakkehavn. Bildene er også tilgjengelige på nettsiden Lokalhistoriske bildebaser i Oslo <http://bildebaser.deichman.no/>, og kommer opp ved søk på Bakkehavn i søkefeltet. Det er ikke funnet eldre bilder som viser lokaliteten direkte, men på de nevnte nettsidene finnes også flere flyfoto fra området rundt Østensjøvannet som viser at dette var et jordbrukslandskap rundt 1950.

Brukshistorie

Bakkehavn ble utskilt fra Søndre Abildsø i 1892 og det ble bygd hus på bruket på siste halvdel av 1890-tallet. Gården var i privat eie til Oslo kommune kjøpte i 1948, men gården ble drevet videre av de tidligere eierne, nå som forpaktere fram til 1978. Storfeholdet opphørte i 1950, men det var gris, høns og hest på bruket til slutten av 1960-tallet. Fra 2002 har Bakkehavn gård vært en del av Østensjøområdet Miljøpark. Fra 2008 er det beitet med sau, og i en periode med hest på deler av Bakkehavn, men ikke på denne lokaliteten. Dette beitet pågår fremdeles.

Siste års skjøtsel

Av årsmeldinga fra Østensjøvannets venner framlagt 2014 går det fram at det i årene 2011, 2012 og 2013 er slått på lokaliteten. Videre at det er fjerna en del osp, og det er renska vekk en del vegetasjon langs gjerdet mot beitemarka i vest. Også i 2014 er lokaliteten skjøttet ved slått og noe kratt er fjernet (pers. med. Finn A. Gulbrandsen). Av nettsidene til Østensjøvannets venner går det fram at «*Blant de fremmede plantene langs Østensjøvannet, vil Friluftsetaten i Oslo kommune bekjempe følgende arter: Kjempespringfrø (Impatiens glandulifera), russekål (Bunias orientalis), kanadagullris (Solidago canadensis), parkslirekne (Fallopia japonica), kjempebjørnekjeks (Heracleum mantegazzianum) og edelgran (Abies alba).*»

(Kilde: <http://www.ostensjovannet.no/biologi/planter/fremmedeplanter.html>)

Reguleringsplaner

Reguleringsmessig er området satt av til Spesialområde bevaring, Landbruk og kulturlandskap. Den sørligste delen er satt av til Friområde – turvei.

Naturtypebeskrivelse Bakkehavntoppen

Kommune: Oslo

Naturbase-ID: -

UTM EUREF89 32N N 6638870 Ø 602594

Gnr: 160/10

Høgde over havet: Ca 135-145 m

Totalareal: 8,3 daa

Restaureringsareal eng: 5 daa

Restaureringsareal krattskog: 1,5 daa

Naturtyperegistreringer:

Naturtype: Kunstmark

Utforming: -

Verdi: Uprioritert, dvs. at lokaliteten ikke skal legges inn i Naturbase.

Vernestatus: Ingen vernestatus.

Feltsjekk: 14.07.2014 av Øystein Folden og Solfrid Helene Lien Langmo, Bioreg.

Avgreningspresisjon: < 20 meter. Målemetode: Avgrensa etter flyfoto og bruk av GPS.

INNLEDNING

Lokalitetsbeskrivelsen er utarbeidet av Solfrid Helene Lien Langmo og Øystein Folden basert på feltarbeid 14.07.2014 etter oppdrag fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus. Den naturfaglige undersøkelsen ble gjort fordi det skal lages skjøtselsplan for lokaliteten.

BELIGGENHET OG NATURGRUNNLAG:

Lokaliteten ligger sørøst for gården Bakkehavn, litt sørvest for Østensjøvannet i Oslo kommune. Berggrunnen i området består av granat-biotittgneis, biotitt-muskovittgneis, stedvis amfibolitt og kalksilikatlinser, stedvis migmatittisk. Løsmassene består for det meste av bart fjell, stedvis med tynt dekke. I forsenkningene finnes tynne fjord-/strandavsetninger (www.ngu.no). Lokaliteten ligger i boreonemoral vegetasjonssone, og dessuten i overgangsseksjon mellom oseaniske og kontinentale vegetasjonssesjoner (OC). Avgrensningen er basert på GPS-målinger og ortofoto og er trolig bedre enn 20 meter. Tilgrensende arealer består av beitemark i vest, og ellers av løvskog og bebyggelse. Skogen øst for lokaliteten er avgrenset som naturtypen gammel boreal løvskog med verdien lokalt viktig – C. I dette området finnes også en lokalitet med småbiotoper av samme verdi.

NATURTYPER, UTFORMINGER OG VEGETASJONSTYPER

Lokaliteten er ikke vurdert som kulturmarkseng (T4) etter NiN ut fra hvordan den fremstår i dag. Ut fra dette skal den heller ikke vurderes etter faktaark for naturtypen slåttemark fra 2014. Den er derimot registrert som åker og kulturmarkseng (T3).

Hva gjelder vegetasjonstyper, så vil vi beskrive det slik; Frisk næringsrik gammeleng (G14) er dominerende med overgang til frisk/tørr middels baserik eng i lavlandet (G7) i kantsonene.

Utformingen har mest trolig vært dunhavre-dunkjempe-utforming (G7b). Her kan jo også ha vært tørr, meget baserik eng i lavlandet (G6), rett og slett fordi lokaliteten ligger i et område og på bergarter der denne bør kunne finnes, men utenom en tue eller to med enghavre, fant vi ingen arter som tilsier dette. En del arter fra kantene finnes også på den grunnlendte marka inntil enga. Denne er av typen bergflate og bergknaus (F3), knavel-småbergknapp-utforming (F3c).

ARTSMANGFOLD:

Det aller meste av lokaliteten er fullstendig dominert av engreverumpe og timotei, med innslag av høgstauder som bringebær, mjøldurt og geitrams. I kantsonene, og i områder med mer grunnlendt

mark finnes spredte rester av den opprinnelige vegetasjonen i området. Her finnes arter som sølvmore, flekkmore, gulmaure, engknoppurt, knollerteknapp, harestarr, dunhavre, enghavre, gulaks, kveinarter, rødkløver, prestekrage, blåklokke, ryllik, småsyre og knavel sp. Enkelte av disse artene finnes også flekkvis ute på selve enga, men da i små forekomster. Det finnes en del yngre løvtrær, spesielt av bjørk og osp på lokaliteten, samt en forekomst av noe yngre ask (NT).

BRUK, TILSTAND OG PÅVIRKNING:

Det aller meste av lokaliteten har på et eller annet tidspunkt vært pløyd til åker og/eller tilsådd. I tidsskriftet til Østensjøvannets venner finner en at gården har en forholdsvis kort historie som selvstendig bruk, og at den lå under Abildsø til 1875. Etter dette dukket navnet Bakkehavn opp. Husene på gården ble oppført sist på 1800-tallet, og det går fram at stallen i 1900 hadde plass til tre hester, og fjøset til 20 kyr. I dette året er det oppgitt en hest og to kyr på gården. På gården ble det dyrket korn, høy og poteter, og gården var på ca 60 mål. Rett etter 2. verdenskrig ble gården ekspropriert, og det ble drevet storfe og griseoppdrett noen år. Storfeholdet opphørte rundt 1950, mens det resterende dyreholdet, herunder gris, hest og høns opphørte i 1968. I 2002 ble Bakkehavn gård inkludert i Østensjøområdet Miljøpark. Driftsbygningen på Bakkehavntoppen brant ned til grunnen i 1955, og ble aldri gjenoppbygget. Hovedhuset står den dag i dag, og huser nå en friluftsbarnehage (Kilde: Sothøna, 2007). Ut over dette har det vært lagt ned stor innsats for å bekjempe svartelistearter som kanadagullris og russekål (Kilde: Østensjøvannets venner). Det var også spor etter rydding av løvtrær på lokaliteten.

FREMMEDE ARTER:

Kanadagullris, russekål, vårpengeurt, fagerfredløs, hagelupin, ugrasmjølke, rødhyll og nyseryllik.

KULTURMINNER:

Automatisk fredet gravminne med to gravrøyser.

SKJØTSEL OG HENSYN

Lokaliteten må i de områdene som er dominert av engreverumpe slås to ganger per sesong, og avlingen må fjernes. I kantsonene slås det en gang, sent og ikke før i slutten av juli. Avlinga tørkes på bakken et par dager før den fjernes. Avlinga fra disse kantsonene kan med fordel spres utover i de mer sentrale områdene av lokaliteten før tørking for å fremme frøspredningen. Lokaliteten må ikke pløyas, gjødsles eller sprøytes. Løvskog i kantsonene og innenfor lokaliteten må holdes nede for å hindre gjengroing og skyggevirking.

DEL AV HELHETLIG LANDSKAP:

Lokaliteten er en del av Østensjøområdet Miljøpark. I nærområdene finnes flere områder med beitemark som fremdeles er i hevd, både i tilknytning til Bakkehavntoppen og på de nærliggende gårdene. Områdenes sentrale beliggenhet ved Østensjøvannet utgjør således en viktig kulturhistorisk verdi i Oslo kommune, der det aller meste av de tilsvarende tidligere jordbruksområdene er nedbygget til bolig- og industriformål.

VERDIBEGRUNNELSE:

Som nevnt består mesteparten av arealet i dag av høye og bredblada gras, mest typisk engreverumpe. Kraftig gras og nitrofile arter er klare tegn på næringsanriking, som vanligvis skyldes manglende fjerning av avling over lengre tid. Arter som engreverumpe og timotei tyder i tillegg på at området er pløyd og tilsådd for noen tiår siden. Kraftig vegetasjon vil over noe tid utkonkurrere planter som er små og har bladrosett, slike som tradisjonelt fantes i ugjødsle slåttemark før pløying, gjødsling og tidligere slåttetidspunkt ble vanlig. Beite gjennom hele sommeren, slik at

plantene ikke får blomstre ferdig og frødd seg, og en del av avlinga blir igjen i form av husdyrgjødsel, vil ofte gi et lignende resultat. Innenfor lokaliteten finnes det også noen bergflater. I overgangen mellom bergflater og eng finnes grunnlendte områder med rester av opprinnelig vegetasjon. Kantsonen er i dag typisk bare ca. 10-50 cm bred.

Etter faktaark for slåttemark fra 2014 oppnår ikke lokaliteten vekt på parametrene tilstand og antall engarter. Lokaliteten oppnår heller ikke vekt etter parameteret rødlistearter, da ask (NT) er eneste rødlisteart, og denne regnes ikke å ha tilknytning til slåttemarka. Lokaliteten oppnår derimot høy vekt på parametrene størrelse og nærhet til andre natursystemkomponenter, og middels vekt på parameteret del av tradisjonelt gårdslandskap.

Ut fra dette er lokaliteten ikke vurdert å ha verdi som slåttemark etter DN Håndbok 13, faktaark for 2014. Som nevnt fremstår lokaliteten i dag i stor grad som kunstmark (T3 etter NiN), i form av gammeleng, og således ikke som kulturmarkseng (T4 etter NiN). Likevel finnes verdier fra den opprinnelige vegetasjonen i kantsonene, og hele lokaliteten har et svakt restaureringspotensiale i og med at den i dag skjøttes som slåttemark med sein slått og fjerning av avlingen. En vil derfor utarbeide en skjøtselsplan for lokaliteten, med tanke på å forsøke å gjenopprette verdien av slåttemarka. Tilstanden bør evalueres hvert 5. år.

Skjøtselsplan

MÅL:

Hovedmål for lokaliteten:

- Lokaliteten skal holdes åpen, og det skal søkes å gjenvinne tidligere verdi som slåttemark

Konkrete delmål:

- Arealet skal slås og avlinga fjernes
- Skogen rundt lokaliteten skal ikke få vokse seg inn på enga, og det kan være aktuelt å tynne noe. Kratt inne på enga skal fjernes.

Tilstandsmål arter:

Mål for bekjempelse av problemarter/gjengroing:

- Arter oppført på Norsk svarteliste skal fjernes. Før slått er det viktig at forekomster av svartelistearter som er kommet så langt i utviklingen at de kan slippe frø, eller spre seg på annen måte, blir fjernet.

Tiltak:

- Arealet skal slås to ganger årlig for å utarme jorda, første gang gjerne i juni og neste gang mot slutten av august. Avlinga skal fjernes. Avling i form av grovt gras og bringebær kan fjernes med en gang. Der det er innslag av blomster kan avlinga få tørke på bakken i alle fall to dager, slik at frø får modne og drysse på bakken. Blomstene kan etter hvert som jorda utarmes, gjerne spres utover lokaliteten før tørking, for å fremskynde frøspredningen.

- Kratt ute i enga fjernes, enten ved lav nedskjæring eller ved fjerning av røttene.
- Langs kanten kan en gjerne tynne litt år om annet. Mot sørøst fins det en naturtyperlokaltet med gammel boreal lauvskog. Mot dette arealet skal det ikke tynnes.
- Svartelistearter skal fjernes. Artene framgår av artslista. For identifisering og metodikk med fjerning av svartelistearter vises det til materiell utarbeidet av Fylkesmannen i Oslo og Akershus (Se under kilder), i tillegg til Norsk Svarteliste for arter.

Kilder

Lokalhistoriske bildebaser i Oslo, Østensjø lokalhistoriske bilder: <http://bildebaser.deichman.no>

Riksantikvaren: <http://www.kulturminnesok.no/Lokaliteter/Oslo/Oslo/Bakkehavn>

Fylkesmannen, brosjyre om hagerømlinger i Indre Oslofjord: http://www.fylkesmannen.no/Documents/Dokument%20FMOA/Miljø%20og%20klima/Naturmangfold/Hagerømlinger_IndreOslofjord_brosjyre.pdf

Østensjøvannets Venner, Årsmelding mars 2013-mars 2014.

Østensjøvannets venner, Sothøna, Nr. 34 – november 2007 – årgang 18

Østensjøvannets venner, Hjemmeside: <http://www.ostensjovannet.no/>

Ortofoto/kart

Figur 2. Kart fra Gislink. Rødt felt viser lokaliteten med skjøtselsplan. Grønt skravert område lenger øst er naturtyperlokalteten med gammel boreal lauvskog, og dessuten en lokalitet med småbiotoper. Øverst til høyre en naturtyperlokaltet knytta til viktige bekkedrag. Bebyggelsen på Bakkehavntoppen sentralt øverst i bildekanten.

Figur 3. De blålige områdene markerer områder med høgstaude eller engreverumpe og utgjør de arealene en anser som restaureringsområder i dag. I tillegg kommer områder i kantsonene som i dag er dominert av skog og må ryddes.

Bilder

Figur 4. Fremst plenareal sør for lokaliteten. Deretter engareal sør for Bakkehavneiendommen, på areal avsatt til friområde. I kanten til høyre ligger det en naturtypelokalitet med gammel boreal lauvskog som må få være i fred for hogst, men bekjemping av svartelistearter er viktig. (Foto; Øystein Folden 14.07.2014 ©.)

Figur 5. Fra midten av lokaliteten og mot sør. Til høyre et område med nitrofile arter som bringebær og mjødurrt. Ellers ser vi også småkratt som bør fjernes. (Foto; Øystein Folden 14.07.2014 ©.)

Figur 6. Dette er fra omtrent midt på lokaliteten og tatt mot nord. Enkelttrær inne på enga er greit, men det er en fordel at de ikke får bli for store. (Foto; Øystein Folden 14.07.2014 ©.)

Figur 7. Helt nordøst i lokaliteten er det et lite areal som ser ut til å være tørrere og skinnere enn resten. Normalt skal dette gi et potensiale for større artsrikdom, uten at det var utpreget her. (Foto; Øystein Folden 14.07.2014 ©.)

Figur 8. Bildet viser et av områdene vest i lokaliteten der mer av det opprinnelige arts mangfoldet fremdeles er intakt. Også her finnes mye engreverumpe og bringebær, men i tillegg arter som rødknapp, gulmaure, fuglevikke, firkantperikum, kvein og enghavre. (Foto: Solfrid Helene Lien Langmo © 14.07.2014.)

Artsliste

Ask (**NT**), bakkesoleie, bitterbergknapp, blåklokke, bringebær, burot, dagfiol (**LO**), enghavre, engknoppurt, engrapp, engreverumpe, engsyre, fagerfredløs (**HI**), firkantperikum, flekkmure, fuglevikke, geitrams, gjerdevikke, grasstjerneblom, gulaks, gulflatbelg, gulmaure, hagelupin (**SE**), hagesmørbukk (**PH**), harestarr, hassel, hegg, hvitmaure, hundegras, hundekjeks, hvitkløver, høymol, kanadagullris (**SE**), knavel sp, knollerteknapp, kratthumbleblom, kvassdå, kvein sp, kveke, lintorskemunn, mjørdurt, nyseryllik, osp, prestekrage, reinfann, Ribes sp., rogn, Rosa sp., ryllik, rødhyll (**HI**), rødkløver, rødknapp, skjermesveve, skoggullris, skogkløver, skognesle, skogstorkenebb, skvallerkål, slyngsøtvier, smørbukk, småsyre, Spiraea sp.¹, stormaure, stornesle, sølvmore, timotei, tungras, tveskjeggveronika, ugrasgroblad, ugrasmjølke (**SE**), vårpengurt (**PH**), åkerforglemmegei, åkertistel.

Brukte forkortelser:

Norsk rødliste: NT = Nær trua

Norsk svarteliste: SE= Svært høy risiko, HI= Høy risiko, PH= Potensiell høy risiko og LO= Lav risiko.

Veiledning til skjøtelsplanskjemaet, B- Spesiell del.

Skjema B- spesiell del er delt opp i tre hoveddeler: Søkbare egenskaper (for Naturbase), Områdebeskrivelse (for Naturbase og som grunnlag for skjøtelsplan) og Skjøtelsplan. For søkbare egenskaper er det viktig at de begrepene og kodene som er oppgitt brukes. Områdebeskrivelse og beskrivelse av skjøtsel skal være ren tekst som ikke blir søkbar. For mer utfyllende forklaringer, se DN-håndbok 13 2. utgave 2006 <http://www.dirmat.no/content.ap?thisId=500031188&language=0>

Søkbare egenskaper:

***Områdenavn:** Offisielle stedsnavn etter vedtatte rettskrivningsnormer, dvs. normalt navn fra kartblad i M711-serien. Ved bruk av navn fra økonomisk kartverk oppgis i tillegg nærmeste stedsnavn på M711-kart. Eventuelt med støttenavn i tillegg (d.v.s. lokale stedsnavn som ikke står på kart, eller områdenavn).

***Områdenr.:** Løpenummer. Nummeret skal være unikt (to geografisk atskilte områder kan ikke ha samme nummer) og vil i en fylkes-/nasjonal sammenstilling starte med kommunenummeret.

IID i Naturbase oppgis hvis området ligger i Naturbase fra før.

***Registrert av: (Inventør/kartlegger):** Angi alle som har vært med på å fremskaffe primærdata i felt.

***Tidligere registrert:** Angi årstall for ev. tidligere kartlegging av lokalitet. Få fram om lokaliteten har blitt undersøkt gjentatte ganger. Referanse til rapporter settes opp under Kilder mot slutten av dokumentet

***Naturtype:** Etter DN-håndbok 13 om naturtypekart-legging. **Utforming(er):** Etter DN-håndbok 13. usikkerhet m.m. utdypes i områdebeskrivelsen. **Mosaikk:** En lokalitet kan inneholde en småskala mosaikk som det er vanskelig å avgrense, og der avgrensingen har liten praktisk betydning for planlegging og forvaltning. Lokaliteten plasseres da i den naturtypen det er mest av, eller den som er viktigst. Andre naturtyper eller utforminger som forekommer på lokaliteten registreres som mosaikk (tilleggsnaturtyper/-utforminger, helst med prosentandeler).

***Verdi:** A, B, C. Usikkerhet og gradering angis i områdebeskrivelsen.

***Stedkvalitet:** Avgrensingens nøyaktighet beskrives i 5 kategorier. Sett kryss.

Påvirkningsfaktorer (tekniske inngrep m.m.): Etter liste i vedlegg 11 i DN-håndbok 13.

Tilstand (hev): For kulturbetingete lokaliteter oppgis tilstanden etter 5-gradert skala. Sett kryss. Under tilstand i områdebeskrivelsen nedenfor ønskes en mer utfyllende beskrivelse.

¹ sannsynligvis en art som står på svartelista.

Bruk: For kulturbetingete lokaliteter oppgis *nåværende* bruk. Sett kryss. I områdebeskrivelsen nedenfor ønskes en mer utfyllende tekst om tidligere og nåværende skjøtsel.

Områdebeskrivelse

***Områdebeskrivelse:** Skal være forvaltningsrettet, tilpasset brukeren og må være tilstrekkelig til å kunne begrunne valg av naturtype, verdi og skjøtels- og restaureringstiltak som skal ivareta lokaliteten.

Innledning: Opplysninger om kartleggingen/ skjøtelsplanarbeidet. I hvilken sammenheng kartleggingen er gjort, hva som er gjort tidligere, om den nye beskrivelsen supplerer eller erstatter tidligere beskrivelser og lignende.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Geografisk beliggenhet og supplerende opplysninger til kartet, evt. buffersoner beskrives. Hvor nøyaktig er avgrensningen? Sistnevnte kan variere, både som følge av kartleggingsmetodikk og naturgitte årsaker, og det bør skilles mellom disse to faktorene. Viktige topografiske og geologiske forhold. Viktige naturgitte faktorer som påvirker økosystemets stabilitet (skogbrann, flom, nedbør/luftfuktighet, vind).

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Supplerende opplysninger om naturtyper, utforminger og mosaikk oppgis her, samt supplerende opplysninger om truede vegetasjonstyper og evt. andre viktige vegetasjonstyper. Hvis naturtyper/vegetasjonstyper som ikke er prioriterte er inkludert, skal dette nevnes og begrunnes (f.eks. av arronderingsmessige årsaker).

Artsmangfold: Typiske/karakteristiske/dominerende arter. I hagmark/lauveng bør ulike treslag angis, samt deres mengdefordeling. I tillegg kan arter som supplerer eller spesifiserer ytterligere i forhold til naturtype-/vegetasjonstypebeskrivelsen nevnes. Alle sjeldne, kravfulle og rødlistede arter skal listes opp med antall/mengde for artene, samt funnhistorikk.

Bruk, tilstand, påvirkning: Utfyllende opplysninger om tilstand, inngrep, andre påvirkningsfaktorer, historikk og bruk. *Bruk:* Nåværende og tidligere bruk skal beskrives. For tidligere bruk menes tradisjonell drift, (helst tilbake til før krigen). Kontinuitet i bruk/ikke bruk: Angi perioder (årstall) med ev. opphør av drift. Perioder (årstall) med ev. intensivering av drift, eks: flere slåtter pr år, økt gjødsling (type og mengde gjødsel med mer). For *tilstand* angi her eventuell avvikende skjøtsel: Slått men graset ligger igjen, slått ved plenklipping, bare beiting osv. For slåttemyr er grøfting og slått viktig. For kystlynghei er brenning og beiting viktig. Noter type gjengroingsarter og grad av gjengroing. Avgrens gjerne på ortofoto arealer med preg av forfall. NB: (Dette blir supplerende opplysninger til rubrikken *hevde* ovenfor) Påvirkningsfaktorer kan i tillegg registreres som søkbar egenskap for alle naturtyper. For kulturlandskap kan bruk registreres som søkbar egenskap.

Fremmede arter: Forekomst og tiltak. (hvor de vokser avmerkes på ortofoto/kart).

Kulturminner: Forekomst av spesielle kulturminner i lokaliteten, eks bakkemurer, steingjerde, stakksneis osv.

- **Skjøtsel og hensyn:** Skjøtsel er aktive tiltak for å fremme naturverdiene. Hensyn er passive tiltak for å unngå skadelige aktiviteter for lokaliteten, eller visse former for bruk/inngrep som ikke vesentlig påvirker de naturverdiene som skal ivaretas. Konkrete forslag og behov for å ta spesielle hensyn utenfor lokaliteten bør det nevnes her. Det gis her en kortere oppsummering av det som skrives i skjøtelsplanen om mål for skjøtsel, tilstand, skjøtselstiltak, tidsplan m.m.
- **Del av helhetlig landskap:** Sammenheng med andre områder innenfor et større areal. Det vil ofte være aktuelt å vise til nærmere beskrivelse i dokument eller kilde på faktaarket.
- **Verdibegrunnelse (Obligatorisk):** A, B eller C. Angi kort hvilke faktorer som i størst grad bidrar til verdien som er satt. Eventuell usikkerhet i forhold til verdien bør nevnes. Eventuelle utviklingstrekk som støtter verdivalget, nevnes. Om lokaliteten har endret verdisetting siden forrige registrering bør dette begrunnes her. Restaureringspotensialet til lokaliteten bør inn i verdivurderinga, om (deler av) enga er i forfall.
- **Merknad:** Her kan det legges inn uthevet kommentar om at lokaliteten må oppsøkes på nytt, at avgrensingen er for unøyaktig m.m..

Skjøtelsplan

Dato skjøtelsplan: Dato for ferdigstilt skjøtelsplan.

Utformet av: Navn på ressursperson som har skrevet planen ev hvem som har veiledet skjøtelsplanarbeidet.

UTM: Sett inn koordinater for midtpunkt i polygonet, **Gnr/bnr:** Oppgi alle gårds og bruksnummer innen lokaliteten som skjøtelsplanen gjelder for. (Kan bli mange for store lokaliteter som kystlynghei. Her kan dere få hjelp av kommunen).

Areal (nåværende og etter evt. restaurering): Oppgi areal på lokaliteten ved registrering, om aktuelt angi også areal etter at restaureringstiltak er gjennomført dersom dette vil endre på arealstørrelsen.

Del av verneområde: Det skal noteres om området ligger helt eller delvis innenfor et verneområde.

Kontakt med grunneier/bruker: Det er meget viktig å holde god dialog med grunneier/ev. bruker under hele skjøtelsplanprosessen, slik at skjøtelsplanen blir konkret og tilpasset grunneierens behov, kapasitet og drif. Det skal dokumenteres at skjøtelsplanskriver har hatt denne dialogen, og med hvem dialogen er ført.

Mål: Deles opp i hovedmål, delmål, ev. mål for delområder, samt tilstandsmål for enkelte arter. Rødlistearter, karakterarter, totalt antall arter. Konkretiseres med % økning innen et tidsrom, eks innen 10 år. Er lokaliteten i god hevd vil det være et mål i seg selv å beholde dagens artsinventar og fordeling. Om området ligger innefor et verneområde og har konkrete bevaringsmål som vil påvirke skjøtselen så skal dette beskrives her.

Aktuelle tiltak: Deles opp i: *Generelle tiltak* (med henvisning til A: generell del i skjøtselsplanen), *Aktuelle restaureringstiltak, utover de generelle* dvs restaureringstiltak som er nødvendig for konkret denne lokaliteten og som ikke er beskrevet i den generelle delen. Det kan være behov for brenning, ringbarking, tidspunkt for tiltak, midlertidig plassering av kvisthauger, bekjemping av problemarter, eller spesielle *hensyn* knyttet til kulturminner, styvingstrær, hi/reir, fuktområder, adkomst til lokalitet, utkjøring av tømmer/ved, eiendomsstruktur osv.

Til sist; *Aktuelle årlige skjøtselstiltak, utover de generelle*. Eks spesifikke lokale slåttetidspunkt, behandling av høyet, bortkjøring, slått hvert år eller sjeldnere, ev før- og etterbeite, hva slags dyr, antall beitedyr, ev. tidsperioder for beiting. Lauving/styving; tidspunkt, behandling av kvister osv.

Utstyrbehov: Spesielle behov for utstyr til skjøtsel/restaurering.

Oppfølging: Det bør angis årstall for evaluering av tiltakene igangsatt etter skjøtselsplanen. Om det er aktuelt med supplerende registrering av spesifikke artsgrupper så nevnes dette her.

Tilskudd/skjøtselsavtale: Gi opplysninger om det er søkt midler RMP, SMIL ev andre miljømidler, samt opplys om det foreligger skjøtselsavtale og hvor lenge den gjelder.

Ansvar: Navn på person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtselsplanen, eks grunneier/bruker for gjennomføring av tiltak, samt person i forvaltningen for oppfølging av skjøtselsavtaler med mer.